

Çeşitli Yönleriyle
KERBELA
(Tarih Bilimleri)

I. Cilt

EDITÖR
Doç. Dr. Alim YILDIZ

T.C. BAŞBAKANLIK
TANITMA FONU

KÜLTÜR ve TURİZM
BAKANLIĞI

SIVAS - 2010

HZ. HÜSEYİN'İN MARUZ KALDIĞI FACİADA YEZİD'İN SORUMLULUĞU

Hüseyin Algül

GİRİŞ

İslâm tarihine “Kerbelâ Faciası” diye geçen elîm olayda Yezid'in rolünü ele almadan önce Hz. Hüseyin'in o zamana kadar siyasî hayatta takip ettiği yola dair muhtasar bilgi vermeyi düşünüyoruz.

Hz. Hüseyin, 30 (651) yılında Hz. Osman devrinde Said b. el-As'ın Kûfe'den Horasan'a tertiplemediği askerî sefere katıldı, Hz. Osman'ın evinin Medine'de asiler tarafından kuşatıldığı günlerde babasının isteği üzerine ağabeyi Hasan'la birlikte muhafızlık ve su taşıma görevlerini yaptı. Hz. Ali devrinde Kûfe merkez olunca babasıyla birlikte oraya gitti bu süreçte cereyan eden Cemel ve Sıffin'e katıldı, Haricîlerle savaştı.¹ Babasının vefatına kadar Kûfe'de kaldı; orada Hz. Ali'nin hunharca öldürülmesine (şehâdetine) tanık oldu, bu acıyı genç bir insan olarak yüreğinin derinliklerinde hissetti. Nihayet, ağabeyi Hasan devrini idrak etti; onun, kısa süren hilâfet dönemini yaşadı, Hz. Hasan'ın Muaviye lehinde hilâfetten feragatına ve siyasî hayattan çekilmesine sıcak bakmadıysa da kararına saygı gösterdi.²

Yönetim'in Muâviye devrini müteakip ağabeyi ile Medine'ye döndü ve Muâviye vefat edinceye kadar orada kaldı. 49 (669) yılında ağabeyi Hasan'ın vefatından 60 (680) yılında I. Yezid'in yönetimi ele alışına kadar zühd ü takva içinde münzeviyâne bir hayat yaşadı, Muaviye'nin iktidar sürecinde ona karşı siyasî bir örgütlenmeye girişmedi. Hucr b. Adî'nin 51 (671) yılında idamını müteakip meydana gelebilecek siyasî dalgalanmalar esnasında Emevî iktidarınca yakın takibe alındı. Hz. Hüseyin'in, gerek Ehl-i Beyt muhibbi olarak bilinen Kûfeli Hucr b. Adî'nin öldürülüşüne, gerekse bunun peşinden iktidarın kendisine karşı uyguladığı yakın siyasî takibe canı sıkıldıysa da oldukça sabırlı davrandı ve siyasî hayatla ilgili ölçüsüz bir harekete girişmekten kaçındı.

¹ İbn Hacer, *el-İsâbe Fî Temyîzi's-Sahâbe*, Mısır 1328, I, 332.

² İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe Fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, tahkik. Muhammed İbrahim elbenna v.dgr., Kitâbu's-Şa'b, yrz., ts, II, s. 21; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Beyrut 1405/1985, III, 265.

Bütün bu olumsuzlukları sineye çeken Hz. Hüseyin'in tahammül sınırını zorlayan şey, Yezid'in, babası tarafından kendi sağlığında halife adayı olarak belirlenmesi ve halkın topyekün biatının istenmesiydi.

Bu gelişme karşısında Hz. Hüseyin, -kendisi gibi düşünenlerin tabiriyle- "babadan oğula intikal tarzındaki Bizans usulünün uygulanışına sessiz kalamadı. Haddizatında Hz. Hüseyin gibi bir şahsiyetin İslâm siyâset düşüncesiyle, Hulefâ-i Râşidîn devri siyaset geleneğiyle temelde örtüşmeyen ve İslâm dünyasının geleceğini olumsuz etkileyecek olan böylesine menfi bir gelişmeye boyun eğmesi ve tepkisiz kalması beklenemezdi.

Esasen Abdurrahman b. Ebî Bekir, Abdullah b. Ömer b. el-Hattab ve Abdullah b. Zübeyr gibi zevat da benzer düşüncelerle Yezid'in veliahtlığına itiraz edenler arasındaydı. Hz. Hüseyin'le aynı görüşü paylaşan bu zatlar, bir çeşit emr bilmarûf yaklaşımıyla Muaviye'ye, Hz. Peygamber'in, Hz. Ebû Bekir'in ve Hz. Ömer'in bu konuda yapıp ettiklerine atıf yaparak, "hiç kimsenin aday bırakılmamasını, halifenin ümmetin hür iradesiyle belirlenmesini, yöneticiyi belirleme işi için toplumun sağduyusuna güvenilmesini, bir aday belirlenecekse bunun akraba dışında ehil birinin olmasını veya içinde evlât ve akrabadan hiç kimsenin yer almayacağı bir şûra oluşturularak hilâfet makamına geçecek zatı tespit hususunda sorumlu tutulmasını" teklif ettiler.³

Bu husus, en başta Hz. Hüseyin olmak üzere o dönemdeki yetişkin insanların İslâm siyâset düşüncesinde temel ilkelerin göz ardı edilmesine karşı, şartların tüm olumsuzluklarına rağmen bir direnç gösterme cesaretini ortaya koyabilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Gerçi, bu zevatın tepkileri sonucu değiştirmede, ama bu durum tarihe, kişilikli insanların, İslâm siyâset düşüncesinin özüne aykırı düşen ciddi bir olumsuzluğa karşı tüm baskılara rağmen doğru olan davranıştan vazgeçmeyeceklerine, akıbeti tüm toplum kesimlerini ilgilendirecek olan bir yanlışa boyun eğmeyeceklerine dair önemli bir dipnot olarak geçti. Bu davranış, müteakip devirlerde benzeri durumlarda doğruyu savunacaklar için de olumlu bir referans oldu. Nitekim yapılan bu iş, sonraki devirlerde gelen pek çok ulema tarafından şûra sisteminden inhiraf ve meşru zeminde işleyen bir mekanizmanın ifsâdı olarak görülmüş, kamunun güvenine mazhar olmayan bir şahsın velfâhd addolunması da uygunsuz bir iş olarak nitelenmiştir.⁴

³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, Beyrut 1385/1965, III, 510; İbn Kuteybe ed-Dineverî, *el-İmâme ve's-Siyâse*, tahkik: Tâhâ Muhammed ez-Zeynî, Mısır, ts. I, 163.

⁴ Meselâ bu konuda Hasan-ı Basrî Hazretlerinin görüşü için bk. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 487; Süyûtî, *Târîhu'l-Hulefâ*, tahkik: M. Muhyiddin Abdülhamid, Mısır, 1371/1952, s. 206;

Esasında Hz. Hüseyin'i Kerbelâ günlerine sevkeden ilk ciddi olayın, Yezid'in veliaht tayin edilerek halkın biata zorlanması olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Kerbelâ Olayı, onun mevcut siyasî iktidara karşı biat konusunda boyun eğmeyişinin eyleme dönüşmüş şekli olarak tarihe geçti. Nitekim Hz. Hüseyin, Muaviye devrinde Yezîd'in halef bırakılmasına yaptığı itirazı onun ölümünden sonraki dönemde de sürdürdü, biat etmediği sürece de Emevî iktidarı için aşılması gereken bir engel olarak algılandı; bu süreçte siyasî iktidarın sürekli tehdit ve takibine maruz kaldı. Çünkü iktidarı oluşturanlar, hak ve adalet adına ortaya çıkanları kendi iktidalarına karşı bir başkaldırı olarak algılıyorlar ve bu tür siyasî eylemlerin engellenmesi gerektiğini düşünüyorlardı.

Dünya tarihinin hemen hemen bütün devirlerinde mevcut siyasî iktidarlar, ne adına ve hangi gaye uğrunda olursa olsun siyasî nitelikli karşı çıkışlara müsamaha ile bakmamışlar, hatta bu çıkışlar kutsal değerlerin öngördüğü özgün hedefler için olsa bile aynı iktidar odakları, ortaya çıkanları toplum adına temel inanç ve kültür değerleriyle örtüşen fikrî temele sahip, görüşüne başvurulmasında yarar görülen dava adamı değil, hakkından gelinmesi gereken asîler olarak görmüşlerdir. Hz. Hüseyin'in de aynı kategoriye yerleştirildiğinde hiç şüphe yoktur. Çünkü söz konusu olay, başından sonuna kadar adım adım izlenirse siyasî iktidarı elinde bulunduranların bu meseleyi bir faciaya dönüştürmeden halledebilmek için gerekli duyarlılığı göstermedikleri, Hüseyin'in davasına ve kişiliğine saygı beslemedikleri, hatta onu anlamak için ciddi bir çaba sarf etmedikleri, aksine güçten başka bir şeyi kullanmayı düşünmedikleri açıkça anlaşılır.

Bu takdirde Hz. Hüseyin ne yapmıştır?

Hz. Hüseyin, temel İslâmî değerlere uymayan, Hz. Peygamber başta olmak üzere önceki yöneticilerin uygulamalarında ortaya çıkan İslâm siyaset geleneğine ters düşen, tahribatı tüm toplum kesimlerini ve Müslümanların gelecek yüz yıllarını kapsayacak bir yanlışlığa adâlet duygusuyla karşı çıkmış, düzeltmeye çalışmış, hak ve adalet uğrunda şehit düşmüştür.

Hz. Hüseyin, 10 Muharrem 61 (10 Ekim 680) tarihinde Şam'da bulunan Yezid'in emriyle, Kûfe valisi Ubeydullah b. Ziyad'ın tertip edip görevlendirdiği Ömer b. Sa'd komutasındaki ordunun hücumuyla, Şemr b. Zilcevşen, Havelî b. Yezid el-Asbahî, Zür'a b. Şerîk et-Temimî ve Sinan b. Enes en-Nahaî gibilerinin kılıç ve mızrak darbeleriyle Kerbelâ'da şehit

edildi.⁵ Ancak katiller bu dört kişiden ibaret değildi, bunların ardında dört bin kişilik donanımlı bir orduyu Hz. Hüseyin'in hakkından gelinmek gayesiyle oraya sevk eden Kûfe valisi İbn Ziyad, onun ardında da Yezid vardı. Bu olayda Yezid, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gelişini, "akrabalık bağlarının koparılması, hakkının tanınmaması, otoritesi konusunda kendisiyle mücadeleye girişilmesi" şeklinde algılamıştır. Bu tür bir algılamaya göre Hz. Hüseyin, Yezid'in siyasî otoritesine karşı bir başkaldırıda bulunmuş, şahsını kendisinden, babasını babasından, dedesini dedesinden, annesini annesinden üstün görerek bu davaya girişmiştir. Hâlbuki böyle davranmakla o, "Allah'ın, mülkü dilediğine vereceği" hikmetini ihmal etmiştir. Şayet o, bu hikmeti düşünerek Yezid'e itaat etseydi başına bunlar gelmeyebilirdi.

Yezid'e göre, Hüseyin'in Kûfe'ye böyle bir maksatla gelişine seyirci kalınamazdı. Ancak, yine Yezid'e göre onun siyasî çıkışının önüne başka türlü de geçilebilirdi. Meselâ, Hz. Hüseyin'in Şam'a gelmesi, huzuruna girmeye ve görüşmeye imkân tanınması, Hicaz'a veya bir serhad şehrine veyahut da başka bir yere gitmesine izin verilmesi durumunda problem farklı bir şekilde çözülebilirdi. Ancak Yezid'in diliyle Mercâne'nin oğlu (İbn Ziyad) acele etti. Ona bazı şeyleri dayattı, onu öldürttü ve başını kesti. Allah'ın lânetine uğrayası İbn Ziyad, bu hareketiyle Yezid'e karşı tüm Müslümanların gönüllerine nefret ve kin tohumlarını ekti. Bu argümanları seslendiren Yezid, en sonunda kendi kendisine şu soruyu sorar: "Ben, Kûfe önlerine geldiğinde Hüseyin'i Şam'a getirip evimde konuk etseydim, bazı imkânlar sunarak bir şekilde onu razı etseydim ne kaybederdim? Belki siyasî otoritem biraz sarsılmış olabilirdi, ama buna karşılık Resûlullâh'ın haklarını (akrabalık hukukunu) korumuş olurum. Böylece insanlar bana kin beslemezdi ve lânet okumazlardı..."⁶

Yezid'e ait olduğu söylenen değerlendirmelerden biri de şöyledir:

"Keşke, Hüseyin'in isteklerinden birini yerine getirebilseydik de onun ölümüne sebep olmasaydık. Allah, o İbn Mercâne'ye (İbn Ziyad'a) lânet etsin! Hüseyin'i öldürmek suretiyle halkın bana güvenmesine ve idaremden nefret etmesine yol açtı, insanların kalplerine benim için düşmanlık tohumlarını ekti. İyi olsun kötü olsun herkes Hüseyin'in öldürülmesini kafasında büyüterek bana buğzeder oldu."⁷

⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe Fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, II, 21; Zehebî, *a.g. e.*, III, 300-303.

⁶ Bk. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 87; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut 1966, VIII, 191.

⁷ Geniş bilgi için bk. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 87; Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevarih-i Hulefâ*, VIII, 227-228; Mehmed Hâlid, *Mufasssal Tarîh-i İslâm*, İstanbul 1316. I, 334.

Yezid'in Hz. Hüseyin kafilesinden Zeynep ve Ali (Zeynelâbidin) gibi sağ kalanlara davranışı ile Kûfe valisi İbn Ziyad'ın davranışı arasında da bir kıyaslama yapılacak olursa İbn Ziyad'a göre Yezid'in davranışlarında şekil itibariyle bir yumuşaklık sezilebilir.

Ancak konuya derinlemesine bakılınca ortaya çıkanlar şekil itibariyle yapılan tespiti doğrular mı? Şimdi ona bakalım:

Muaviye'nin vefatından sonra Yezid, Medine valisi Velid b. Utbe kanalıyla Hz. Hüseyin ve diğer bazı ileri gelenlerin biatının hemen alınmasını istiyordu. Vali durumu Benî Ümeyye'nin ileri gelenlerinden Mervan'la istişare etti. Yumuşak huylu biri olması ve manevî dünyası itibariyle Velid b. Utbe bu işin dışında kalsa da özellikle Abdullah b. Zübeyr ile Hüseyin'in alternatifsiz olarak biatlerini temin için zecrî takip süreci başlamış oldu. O günlerde Hz. Hüseyin, vali tarafından huzura çağrılarak biatı istenildiyse de onun halktan ayrı biçimde gizli bir şekilde biat vermesi söz konusu olamazdı. Başta Mervan b. el-Hakem olmak üzere Ümeyye Oğulları'nın bazı ileri gelenlerine göre gerekirse zorlanarak da olsa Hüseyin'in biatının alınması gerektiği seslendiriliyor, aksi halde meydana gelecek olumsuzluklardan sorumlu olacağı mevcut valiye hatırlatılıyordu. Hâlbuki Velid'e göre bu işi yapmaktan doğacak sorumluluk, kıyamet gününde Allah katında mizanda Hz. Hüseyin'i böyle bir şeye zorlayarak doğacak sıkıntının hesabını vermektен daha kolaydı.⁸

Hz. Hüseyin'in Benî Ümeyye lobisinin baskısına takılmamak için aile bireyleriyle o günlerde (28 Recep 60/4 Mayıs 680) Medine'den ayrıldığı ve 3 Şaban 60 (9 Mayıs 680)'ta Mekke'ye ulaşarak Abdullah b. Abbas'ın evinde misafir olduğu biliniyor. Gerek Abdullah b. Zübeyr gerekse Hüseyin, Harem-i Şerîf'e girip Beytullah'a sığınmak suretiyle biat baskısını kırmayı düşünmüş olmalılar. Nitekim biat için hemen başlayan yakın takibe "Beyt-i Şerîf'e sığınmak" la karşılık vermeleri bunu doğrular mahiyettedir.

Bu arada Benî Ümeyye yönetimi, Abdullah b. Zübeyr ile Hüseyin b. Ali'nin biatları alınmaksızın Mekke'ye gidişinde kusurlu bulunduğu Medine valisini görevden aldı, yerine şiddete eğilimiyle bilinen Amr b. Said el-Aşdak'ı tayin etti. Nitekim bu kişi, Abdullah b. Zübeyr'in, aralarında zıddiyet bulunan kardeşi Amr b. Zübeyr'i güvenlik güçlerinin başına getirdi. Amr, derhal İbn Zübeyr'e sempati duyanlar üzerinde zecrî yaptırımlar

⁸ Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut ts., II, 218-219; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 15-16; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VIII, 147; Ya'kûbî, *Târîh*, Beyrut 1379/1960, II, 241; Ethem Ruhi Fiğlalı, "Hüseyin", *DİA*, XVIII, 519.

uygulayarak onlara gözdağı verdikten sonra Mekkeliler üzerinde ve özellikle İbn Zübeyr ve Hz. Hüseyin üzerinde de baskı kurmak amacıyla iki bin kişilik askerî birlikle Mekke üzerine gönderildi. Abdullah b. Zübeyr bu orduyu Mekke dışında silahlı bir grupla karşılamak durumunda kaldı. Esasında o, Harem sınırları içinde savaşmaktan yana değildi. Fakat Amr b. Zübeyr, Medine'nin yeni valisinin talimatıyla Kâ'be bahçesi dahil kim olursa olsun biat vermeyenlerle vuruşacaktı. Bu ortamda meydana gelen şiddetli çarpışmada Abdullah galip geldi, kardeşi Amr'ı esir aldı ve Kâ'be'nin hürmetine uygun davranmadığı, kamu yararını zedelediği, insan haklarını alenen çiğnediği için onu hapse attı.⁹

Vali değişikliğinin ardından ortaya çıkan bu gelişmeler Abdullah b. Zübeyr ve Hüseyin b. Ali gibi şahsiyetlerin Emevî yönetimince sıkı bir takibe alındığını göstermektedir. Belki de Hz. Hüseyin'i Hicaz'dan (Medine ve Mekke'den) bir başka şehre intikalini düşündüren gelişmelerden biri böylesine şiddetli bir biat baskısına maruz kalmasıdır. Fakat o, hemen değil, şartların elverişli olduğu bir zamanda elverişli bir mekâna gitmeyi düşünmüş olmalıdır. Bu yüzden kendisini ısrarla davet eden Kûfelilerin davetine hemen icabet etmedi, amcası oğlu Müslim b. Akîl'i tahkik için gönderdi. Ancak Müslim ve onu himaye eden Hani b. Urve el-Muradî, başkaca hiçbir seçenek düşünülmezsizin Kûfe valisi Ubeydullah b. Ziyad tarafından idam edildiler. (Zilhicce, 60/Eylül, 680).¹⁰ Bu husus, Hz. Hüseyin'e karşı peşinen müsamaha gösterilmeyeceğine dair bir gözdağı gibi görünüyor. Nitekim İbn Ziyad, Müslim ve Hani'nin başlarını Yezid'e (Şam'a) gönderdi. Bu iki şahsın başını getirenlerin bizzat Yezid tarafından mükâfatlandırılması, onun meseleye bakışında bize ipucu vermektedir.¹¹ Bunun akabinde ise Yezid, Kûfe valisine gönderdiği talimatta "Silahlı kişiler görevlendirilerek Hüseyin'in muhakkak durdurulmasını, onunla mücadeleden geri duranların cezalandırılmasını ve olan bitenden sürekli haberdar edilmesini" istiyordu.

Hz. Hüseyin, Müslim b. Akîl'in başına gelenden haberi olmaksızın ondan gelen rapora istinaden yola koyulurken aile fertleriyle birlikte yola çıktığını belirten bir mektubu Kays b. Müshir ile Kûfelilere göndermiş, fakat

⁹ Taberî, *a.g.e.*, V, 345; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV,18-19; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VIII, 149.

¹⁰ Halife b. Hayyât, *Tarih*, tahkik: Züheyl Zekkâr, Beyrut 1993, s. 176; İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, II, 5; Ya'kûbî, *Tarih*, II, 243; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-Zeheb*, Mısır 1484/1964, III, 67-68; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 35-36; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VIII, 154-157.

¹¹ Halife b. Hayyât, *Tarih*, s. 176; İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, II, 5; Ya'kûbî, *Tarih*, II, 243; Mustafa Öz, "Hani b. Urve", *DİA*, XVI, 32-33.

bu zat, Husayn b. Numeyr tarafından yakalanarak Kûfe valisine teslim edilmişti. Sarayın en yüksek burcuna çıkarılarak Hz. Hüseyin'i karalayıcı sözler söylemeye zorlanan Kays, kişiliğini koruyan bir istikamet gösterince burçtan atılmak suretiyle paramparça edilerek ölümüne sebebiyet verilmişti.¹² Hz. Hüseyin'in Kûfelilerle temas kurarak olan bitene dair haber toplamakla görevlendirildiği sütkardeşi Abdullah da yakalanıp öldürüldü. Her iki olayda da şiddet, tüm unsurlarıyla kendini gösteriyordu. Tabii ki, Zûhusum suyu civarında Hürr b. Yezid tarafından bin kişilik askerî birlikle kuşatıldığında da Hz. Hüseyin'in Kûfelilerin çok sayıda mektuplarındaki ısrarlı davet üzerine yola çıkmış olduğunu söylemesi sonucu değiştiremeyecekti.

Nitekim o, askerî takip altında 2 Muharrem 61 (2 Ekim 680) tarihinde Kerbelâ denilen yerde konaklamaya mecbur edildi. Peşinden de emrindeki dört bin kişilik askerle Ömer b. Sa'd, Hz. Hüseyin'in karşısında yerini aldı. Her ne kadar yakınlarının rızası hilâfına da olsa Hz. Hüseyin'in hakkından gelinmek üzere tertiplenen askerî birliğe komuta etmekten geri durmayan Ömer b. Sa'd, Hz. Hüseyin'in "Hicaz'a geri dönmesi, Yezid'le bizzat görüşmesi, bir sınır şehrine gönderilmesi" taleplerinden birini makul görerek meseleyi şiddete başvurmaksızın halletmeyi düşünmüş olsa da Şemir b. Zilcevşen gibilerinin tesiriyle valinin "hiçbir mühlet tanınmaksızın Hüseyin ve adamlarının biatlarının alınması, buna rıza göstermeyenlerin şiddet kullanılarak haklarından gelinmesi, gerekirse su tedarikine fırsat verilerek biata mecbur edilmeleri" ni ihtiva eden emirleri doğrultusunda Hz. Hüseyin'le savaşmak durumunda kaldı.¹³

Aşırı bir orantısız güç kullanılarak Hz. Hüseyin ve adamlarına başlatılan hücumdan sonra Hz. Hüseyin'in şehit edilişine kadar yaşananlar tarihte emsali az görülen şiddet sahnelerinden oluşmaktaydı. Hz. Hüseyin tarafında yer alan Abdullah el-Kelbî'nin cesedi başında zevcesinin kanının dökülmesi de bu örneklerden biri sayılır. Ahmet Cevdet Paşa bu olayı naklettikten sonra şöyle bir değerlendirme yapmaktan kendini alamaz:

"Müşriklerin kadın ve çocuklarına bile saldırmak dinen yasaklanmış, aklen kötü görülmüşken bir Müslüman kadın hakkında bu çirkin muamelenin

¹² Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, tahkik: Süheyl Zukkâr-Riyad Zirikî, Beyrut 1417/1996, III, 378; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 41; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VIII, 168; Dineverî, *el-Ahbârü't-Tivâl*, nşr. Ömer Faruk Tabbâ, Beyrut, ts., Dâru'l-Erkâm, s. 245 vd.

¹³ Taberî, *Tarîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, VI, 236; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 55-56; İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, II, 6-7; Dineverî, *el-Ahbârü't-Tivâl*, s. 232-236; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VIII, 175.

yapılması mel'unun kalbinin ne kadar kararmış ve kızgınlıktan ne derece gözü dönmüş olduğuna yeterli bir delildir.”¹⁴

Yeğeni olan küçük bir çocuğun da böylesine bir şiddete maruz kalarak bir kılıç darbesiyle canına kıyılması karşısında tahammül sınırları zorlanan Hz. Hüseyin'in şu içli yakarışı yaptığı görülüyor:

“Allahım! Eğer gökten bir zafer ihsan etmeyeceksen, bunu daha hayırlı bir şeyin sebebi kıl ve bu zalimlerden sen intikam al”¹⁵

Hemen her biri Hz. Hüseyin'in yakınları sayılan pek çok şahsiyet, mümasil şiddete maruz kalarak öldürüldüler. Hz. Hüseyin bu acıları aynı gün içinde derinden yaşadı ve nihayet kendisi de Şemir b. Zilcevşen'in talimatıyla Zür'a b. Şerîk et-Temimî, Sinan b. Enes en-Nehaî ve Mâlik b. Nusayr gibilerinin hücumuyla şehit düştü (10 Muharrem 61/10 Ekim 680).

Kerbela şehitlerinin cesetlerinin toprağa verilmemesi, Hz. Hüseyin'in cesedinin on süvarinin atlarının ayakları altında sadistçe çiğnenmesi,¹⁶ başının kesilerek önce Kûfe'ye sonra Şam'a gönderilmesi şiddet politikasının etkili olarak sürdürüldüğünü göstermektedir. Hz. Hüseyin'in başı, dudakları ve yanağına elindeki kırbaçla vurarak istihza eden İbn Ziyad'a itirazı sebebiyle mümtaz sahabîlerden Zeyd b. Erkam Hazretlerinin hakarete maruz kalması, Abdullah b. Aff el-Ezdî'nin ise öldürülmesi, söz konusu şiddetin boyutu hakkında ipucu vermektedir.¹⁷

Öte yandan Hz. Hüseyin'in başı önce Kûfe'ye sonra Şam'a gönderilmekle kalmamış, başta kızkardeşi Zeynep ve hasta olması sebebiyle ölümden kurtulan oğlu Ali Zeynelâbidin olmak üzere Hz. Hüseyin'den geri kalanlara da esir muamelesi yapılmış, elleri kolları bağlanarak önce Kûfe'ye sevkolunmuş, orada Kûfe valisinin alaylı sataşmalarına muhatap kılınmış, daha sonra horlanarak Şam'a gönderilmişlerdir.

Acaba bu acı gerçekler ortada iken hangi gerekçe bu acıklı olaylarda Yezid'i sorumluluktan kurtarabilir? Daha sonra, “Şöyle olsaydı... Böyle olurdu...” tarzında söylenmiş siyasî havayı yumuşatmayı hedefleyen sözleriyle Yezid, meydana gelen hadiselerde kendini mazur sayabilir mi?

Eğer Yezid, Kûfe valisi İbn Ziyad'ı, katillerin başı Şemir'i ve yakın çevresini görevden alsaydı, peşinden de cezalandırsaydı Yezid'e ait olduğu kaynaklarda belirtilen yumuşatıcı sözlerin samimiyet derecesi ile ilgili bugün

¹⁴ Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ*, VII, 215.

¹⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 75; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VIII, 187.

¹⁶ Bk. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 80.

¹⁷ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, III, 412-414 İbnül-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 81; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VIII, 190-191; Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ*, VIII, 224.

farklı değerlendirmeler yapma imkânı ortaya çıkabilirdi. Hâlbuki tam aksine, Hz. Hüseyin'in öldürülmesinden sonra Yezid, İbn Ziyad'ı görevden almamış, yetkilerini kısıtlamamış ve sebebiyet verdiği bu faciadan dolayı herhangi bir cezaya da çarptırmamıştır.

Hz. Hüseyin ve yakınlarının başına gelenler, onların sadece biata zorlanması, ama kesinlikle öldürülmekten sakınılması tarzında Yezid'le bağlantılı yazıya veya şifahî talimata dökülmüş resmî bir siyasî iradenin mevcut olmadığını göstermektedir. Aksine İbn Ziyad'ın cepheye gönderdiği talimattaki "ya biatı, ya başı" emri, Benî Ümeyye iktidarının/merkezî yönetimin de ne olursa olsun bir şekilde sonuca gidilmesi emri olduğunu düşündürmektedir.

Hâlbuki pekâlâ Hz. Hüseyin esir alınarak da önce Kûfe'ye daha sonra Şam'a gönderilebilirdi. Ama böyle yapılmadığı gibi onun başı vurulurken, "Şam yönetimi ne düşünür? Yezid ne der?" diye sorulmadı. Tam aksine belki de Hz. Hüseyin'i öldürmeyi plânlayanlar, mevcut iktidarın bundan memnun olacağı kanaatını taşıyorlardı. Çünkü bu mantığa göre Benî Ümeyye yönetimi, önemli bir siyasî hasmından kurtulmuş olacaktı.

Diğer taraftan, bu mücadelede sadece Hz. Hüseyin'in değil, onun yakınlarının da hedef alınması, mevcut yönetimin meseleye yaklaşımını analiz açısından önem taşımaktadır.

Müslim b. Akîl'in öldürülmesi olayından sonra Yezid tarafından Kûfe valiliğinin tebrik edilmesi ve mükâfatlandırılması da İbn Ziyad'ı gerek Hz. Hüseyin'in elçileri Kays ile Abdullah'ın, gerekse Hz. Hüseyin'in öldürülmesi konusunda cesaretlendirmiş olmalıdır.

Öyle görünüyor ki, Yezid, her ne pahasına olursa olsun siyasî otoritesi için problem teşkil eden bu meseleyi kökünden halletmek istiyordu. Bu iş için de İbn Ziyad'a yetki vermişti. O da bu yetkiyi cibilliyetine uygun bir şekilde kullandı.

Kanaatımızca, Yezid'in, Hz. Hüseyin'le ilgili pişmanlık belirten ve "bana gelseydi onu bağışlardım" gibi sözleri siyaseten söylenmiş sözlerdir. Gerçeklik açısından bir kıymeti yoktur. Ancak bu sözler, sadece kendi valisi ile bir kıyaslamaya imkân verebilir, yoksa Yezid'in, Hz. Hüseyin'e karşı işlenen faciadaki sorumluluğunu hafifletmez.